

St Kilda: Ein avbyrgdur heimur eftir Hans Thomsen

Frá leygarkvöldið til sunnumorgun mátti eingin tala orð. Alt utan biblulestur varð hildið at vera synd. Heldur einki arbeiði mátti gerast, ikki farast eftir vatni ella mjólkast. »Sunnudagurin var so dapur, at ikki sigast kann frá tí«, skrivur John Sands. »Tá ið klikt verður við klökkuni, skundar alt sær, ið krúpa kann, í kirkju við syrgnum yvirbrá.

ST. KILDA: 7. partur Gud og Illimaður

Írskir munkar

Líkt er til, at tey á St. Kilda gjerdust kristin langt áðrenn kristna trúgvín festi røtur inni á skotska meginlandinum. Nógv bendir á, at írskir munkar, sum í 6. öld settust niður í Føroyum og Íslandi, eisini búsettust á St. Kilda, antin fyrri at kristna fólkíð har ella eisini fyrri at grunda egið samfelag. Macaulay heldur fyrri í 1758: »Um forsjónin nakrantíð hevur ætlað, at maður skal liva í munkakendum strangleika ella nakar partur av hesum knøtti av náttúruni hevur verið ætlaður einabúgvum, er einki at ivast í, at St. Kilda hevur verið eitt av hesum plássunum.

Martin Martin, ið var heimalærari hjá børnunum hjá MacLeod lordi, ið átti St. Kilda, vitjaði oyggjarnar í 1697. Hann sigur fólkíð á Hirta at vera skilagott og kristið í hugsunarhátti. Hann helt tey í trúnni kanska vera nakað vilst av leið av gykli, men hetta royndi hann og teir, ið við honum vóru, at reka burtur.

Vigdi 15 brúðarpør

Tá ið tíðini høvdu tey á St. Kilda ongan fastan prest.

Barnadópur og brúðarvigsla máttu biða til umsjónarmaðurin einaferð kom um summarið, tí í fylgi við honum plagdi altíð at vera ein prestur. Soleiðis vigdi John Campbell, prestur á Harris, í 1697 fimtan brúðarpør á Hirta eftir einum degi. Har varð tá óført felagsbrúðleyp hildið og dansað varð eftir sekkjapíputónleiki. Hesin sami John Campbell mundi vera fyrsti presturin frá skotsku kirkjunni, sum vitjaði Hirta. Martin Martin skrivur, at St. Kilda-búgvur mundu vera millum heimsins lukkuligastu menniskju. Púra óvitandi um tær sjeý deyðsyndirnar, var fólkíð úti á St. Kilda glaðlynt og dæmði væl at syngja og dansa. Eisini dæmði teimum væl at spæla ymisk spøl summarkvöldini niðri á sandinum í Village Bay.

Av øllum tí, sum borið varð inn á St. Kilda-búgvur uttanifrá, var trúgvín tað, sum setti sær djúpastu sporini. Í nærum fimm hundrað ár vóru prestar og trúðarar teir einastu »lærdu« menn, sum búðu úti í oyggjunum nakað til muns. Í teirra hondum lá tí bæði at gera gagn og skaða. Tá skotska kirkjan í 1843 fór í tvínigar, kom hin skotska fri-

kirkjan við øllum sínum óhugnaliga strangleika at gerast einaráðandi á St. Kilda og gjerdi fólkíð har til trúarligar trælir. Tann skaði, sum henda frikirkja gjerdi á St. Kilda í hálva öld, var so stórur, at hann böttist ikki aftur av seinni vælmeintum og meira mentaðum prestum og trúðarum.

Fyrsta bókasavnið

Fyrsti trúðarin, ið sendur varð út á St. Kilda, var Alexander Buchan. Hetta var í 1705, og sjálvur segði hann endamálið við ferð síni vera »at skrykkja upp við röt ta heidnu og katólsku pátrúgv, sum enn er so algongd millum fólkíð har«. Meðan hann var harúti, gjerdi hann nógv gagnligt fyrri at hjálpa St. Kilda-búgvum. Hann læt byggja tey fyrstu prestahúsini og royndi eftir førimuni at kenna børnunum á Hirta í læruni hjá góðkendu skotsku kirkjunni. Fyri pening, hann fekk savnað saman inni á skotska meginlandinum, fekk Buchan sett tað fyrsta bókasavnið á Hirta á stovn. Konuna hevði hann við sær og hon lærði konufólkini á Hirta at binda. Alexander Buchan doyði í 1730 av fepursjúku.

Men tað vóru bert fáir prædikumenn, ið eins og Buchan stóðgaðu nakað til muns úti í oyggjunum at royna at bota um víður-skiftini har. Virkið hjá teimum flestu prestunum bar heldur í øvugta borðið. Teir flestu sóu tað sum sína uppgávu at trútta niður í hesar fjarskötunu oyggjabúgvur sínar egnu persónligu, trongskygdu fordómar og turkatrúgv. Í hondunum á summum av hesum monnum var trúgvín uppi at køva tað sindrið av framtakshugi, sum St. Kilda-búgvur hóast alt høvdu.

Dugdi skriftina uttanat

Eftir at Buchan var deyður, lá prædikustarvið á St. Kilda í hondunum á tilvildarligum trúðarum, sum onkuntíð uppímillum gjerdur eitt rend út í oyggjarnar. Um summarnar varð ein bóndi úr ytru Hebridunum sendur út at víga fólk, sum ætlaðu sær at giftast og at lesa úr skriftini. Í hesum starvi var hann ógvuliga iðin, hóast ikki prestlærdur. Skriftina hevði pápi hansara lært hann, so hann dugdi hana uttanat og tá hann av elli ikki longur hættaði sær hesa longu ferð, tók ein sonur hansara við.

Bannaðust í meira lagi

Hin 16. sept. 1822 vitjaði John MacDonald, ið seinni varð róptur hálendisápostulin, St. Kilda á fyrsta sinni. Tá ið hann lendi í Village Bay, vóru St. Kilda-búgvur beint í ferð við at fáa grøðina til heldar. Tá hann bað tey gevast við hesum og heldur koma á bønarmøti hjá sær, lótu tey sær siga og sleptu tí, tey stóðu við í hondunum.

MacDonald varnaðist, at tann gamla kirkjan á Hirta var niðurdottin. »Meðan eg var í oynni«, skrivaði hann í dagbók sína, »kom fólkíð saman í einari hoyløðu«. Hann øðist um, at kalvinistiska

Seinasta brúðarpárið, ið vigt varð á St. Kilda. Tey vórðu vigd av einum presti, sum komin var har at ferðast. Gentan var hin einasta ógifta, sum eftir var í oynni